

grupă, în ceată, în masă luptătorii merg impetuos, fără răgaz, dar o izbire neașteptată de oriunde, dar mai ales pe flancuri sau în spate, îi pune în panică și în dezechilibrul caracteristic „mulțimilor”.<sup>377</sup> Această surprindere, partea slabă a luptătorilor sovietici, s-a dovedit când cavaleria română sub conducerea generalului Dumitrescu Petre a fost lansată (iulie 1942) la sud de Rostov spre Krasnodar, ceea ce a adus un mare succes și o repede înaintare; aceeași panică s-a produs în lupta de la Maniciskaia (24.I) când atacul Diviziei 11 Tancuri în spatele capului de pod a produs panică și o goană nebună spre est până la apa Sal; aceeași slăbiciune s-a demonstrat în cadru mai mare la 22.II în contraofensiva lui Manstein, când fugarii înnebuniți nu s-au mai oprit decât dincolo de Doneț. În toate aceste ocazii, comandamentul sovietic, cu mult discernământ, retrăgea din front asemenea unități greu încercate, le refăcea moralul, le recompleta efectivele și unitatea era angajată în alt sector de luptă. Comandamentul sovietic dispunea totdeauna de rezerve și putea recurge la acest procedeu salutar. Comandanții germani erau totdeauna în lipsă de obiective și de rezerve, de aceea au recurs la „surprindere” și le-a reușit totdeauna; Manstein era supranumit „vulpoiul” pentru multe stratageme și șiretlicuri folosite; el cunoștea bine firea adversarului și tot astfel a procedat la cucerirea poziției tari de la Parpaci (februarie 1942) în Peninsula Kerci; un atac de front, o străpungere era îndoielnică și costisitoare; atunci el a recurs la o dublă învăluire pe apă: în Marea Neagră și în Marea de Azov, care s-a făcut cu efective relativ mici, cu ambarcațiuni rapide și în cel mai mare secret; atacul dezlănțuit în spatele puternicei poziții împănată cu tancuri, a produs o uluială completă și odată cu acest atac s-a dezlănțuit atacul de front cu un masiv foc de artilerie. Apărarea sovietică nu a crezut posibilă o asemenea învăluire pe mare și îngropând tancurile și-a anihilat puțința de manevră și contraatac.

### 12.1.d. Lipsa de inițiativă

O a doua deficiență care s-a constatat și în 1942 a fost lipsa de inițiativă și de hotărâri la comandanți în genere, dar mai ales la comanda mică și mijlocie. În multiple succese pe care le-au avut rușii, multe situații favorabile le-au scăpat; germanii explicau această deficiență prin sistemul politic întronat în U.R.S.S. al „deciziilor colective” când ultimul cuvânt era al politrucului care nu era prezent, sau nu era disponibil, sau nu era capabil, sau era rănit etc. Operațiuni reușite nu au fost exploatate din cauza acestor lipsuri care progresiv s-au remediat în anul următor când insistat și prin instrucție li s-au insuflat și mai micilor comandanți încrederea și deplina autoritate.

### 12.2. Despre tancuri și lupta lor

Germanii au folosit în 1942 pentru prima oară tancurile tip V „Panther=Pantera” și tip VI<sup>378</sup> „Tiger=Tigru”; în campania din 1941 s-a dovedit că tancurile rusești erau mai bine armate și cuirasa era mai groasă, peste 50,60,70 mm. De aceea, germanii au scos

<sup>377</sup> (S.M.) Probabil că memorialistului îi erau cunoscute scrierile lui Constantin Rădulescu-Motru din 1910, în care acesta din urmă subliniază mentalitatea de grup a românului: „profesiunea care atrage mai mult pe Român este aceea care nu-l prea desparte de mulțime”, vezi Constantin Rădulescu-Motru, *Scrieri politice*, ediție de Cristian Preda, Ed. Nemira, București, 1998, p. 234.

<sup>378</sup> Armata germană a intrat în război cu patru tipuri de tancuri I, II, III și IV diferențiate după cuirasă, armament și mobilitate, ultimul tip avea tunuri de 75 mm.

ultimele tipuri mult mai grele și mai eficace; cu legitimă mândrie îmi spunea mareșalul Kleist în ianuarie 1942, după luptele de la Maniciskaia: „Unser Tiger! Unser Tiger! Der hat sich bewährt = tigrlul nostru... s-a adeverit un brav!” Surprinzătoarea apariție a surprins și a înspăimântat pe apărătorii ruși care s-au panicat; am văzut la acea epocă acești mastodonți care erau și mai impresionanți prin niște scuturi<sup>379</sup> subțiri de oțel de 4-5 mm care atârnavu mobile la părțile mai vulnerabile ale tancului și care provocau ricoșarea proiectilelor.

Acești bravi tigri aveau un mare cusur la armament că nu dispuneau de mitraliere, și în luptă cu infanteria erau ca vânătorul care trage cu pușca după muște. Tipul Panterra s-a dovedit mai slab dar și mai mobil. Rușii, surprinși și depășiți în 1942 și 1943, au scos tancul supragreu „I. Stalin I și II” (1944), care erau citadele mișcătoare și care au fost adversari de temut ai Tigrilor; acestea aveau un tun lung de 88 mm cu o mare  $V_0$  (viteză inițială) și o mare putere de perforare.

În acest an (1942), arma blindată sovietică a avut o superioritate numerică și de organizare, fiindcă au apărut și combătut în genere cu mari unități de tancuri și motomecanizate. Dar întrebuințarea nu a fost totdeauna cu mari unități concentrate ca pe Don. S-a văzut risipirea tancurilor pe linia I-a ca susținere de infanterie sau chiar îngropate pe poziții ca la Parpaci în Peninsula Kerci (februarie 1942) sau în capul de pod la Maniciskaia (decembrie 1942).

Apariția marilor unități de tancuri în număr tot mai mare (brigăzi, corpuri motomecanizate apoi armate) în armata sovietică a condus la lupte aprige de tancuri care au fost tot mai dese în partea finală a anului. Bătălia pe Don a fost un mare început iar bătălia pentru Rostov (decembrie și ianuarie) a fost un șir de lupte de tancuri. De ambele părți s-a urmărit străpungerea și rupțura care s-au executat cu formațiile de luptă „în pană” (săgeată) care se conjugau pentru a forma brațe învăluitoare (clești); astfel au atacat germanii (iunie 1942) la Voronej și spre Stalingrad (iulie 1942) cu respectiv Armata 4 Tancuri și Armata 1 Tancuri; tot în „pană și clești” au atacat rușii (noiembrie 1942) pe Don ca și germanii pentru despresurarea de la Stalingrad (decembrie 1942).

Pentru apărarea contra acestor atacuri în 1942 au apărut mai întâi la ruși „poziția de apărare cu tancuri” (chiar îngropate); „poziția de tancuri” a fost întrebuințată și de germani în luptele de la nord de Don, combinat cu „poziția de artilerie antitancuri”; apoi s-au folosit pe o largă scară bandele minelor contra tanc, temute și insidioase mijloace defensive rusești. Germanii au preferat întrebuințarea tancurilor în manevra de contraatac decât desfășurate pe poziția de apărare. Mai apoi au folosit și minele.

Toate aceste apariții în luptele de tancuri au impus întrebuințarea aviației: pentru recunoașterea „pozițiilor de tancuri”, a „pozițiilor de artilerie antitanc”, a câmpurilor de mine, pentru bombardarea cu aviația a acestor obiective, cum și pentru participarea la luptă (aviația de asalt). De asemenea, a fost mare nevoie de unități speciale blindate, de pionieri care însoțeau atacurile pentru a interveni prompt la curățirea de mine, a obstacolelor și amenajarea breșelor ce trebuiau deschise pentru a se lansa tancu-

<sup>379</sup> Aceste scuturi denumite „Schürze=șorturi” aveau menirea să devieze proiectilele adversare fiindcă erau atârnavate și mobile, dar aveau un mare răsunet și măreau imaginea tancului.

rile în atac. Germanii se văitau de mijloacele insidioase sovietice perfect camuflate: a pozițiilor de tancuri, pozițiilor de artilerie antitanc, ca și a minelor; acestea puteau să fie împrăștiate cu miile de sovietici (peste 10.000 de mine într-un sector de divizie).

Pozițiile de artilerie antitanc nu erau liniare, ci adânci, eșalonate în adâncime, și tunurile grupate pe 4 sau 6 piese sub comandă unică într-o disciplină de fier pentru ca focul să nu se deschidă decât la distanța optimă când tancurile puteau fi perforate sau deteriorate; în luptele pentru Rostov germanii au preferat aceste tunuri antitanc, păstrând unitățile de tancuri ca rezervă mobilă de contraatac. Formele acestea noi de lupta tancurilor apărute la sfârșitul anului s-au dezvoltat în prima jumătate a anului 1943; germanii au avut pierderi serioase din cauza desfășurării artileriei antitanc sovietice pe poziții tari și din cauza minelor.

Trebuie să menționez că aceste apariții și forme noi de lupta tancurilor au impus un aparat de legătură fracționat (ofițeri și specialiști) de la artilerie, de la aviație și de la pionieri; organele de legătură mergeau cu elementele înaintate și de recunoaștere.

De asemenea, formațiunile luptei de tancuri au evoluat, chiar în bătălia Rostovului atacul în „pană” cu tancurile grele la vârf pentru ruptură a făcut loc formației în „clopot” odată cu apariția acestor supratancuri (vezi schema p. 229).

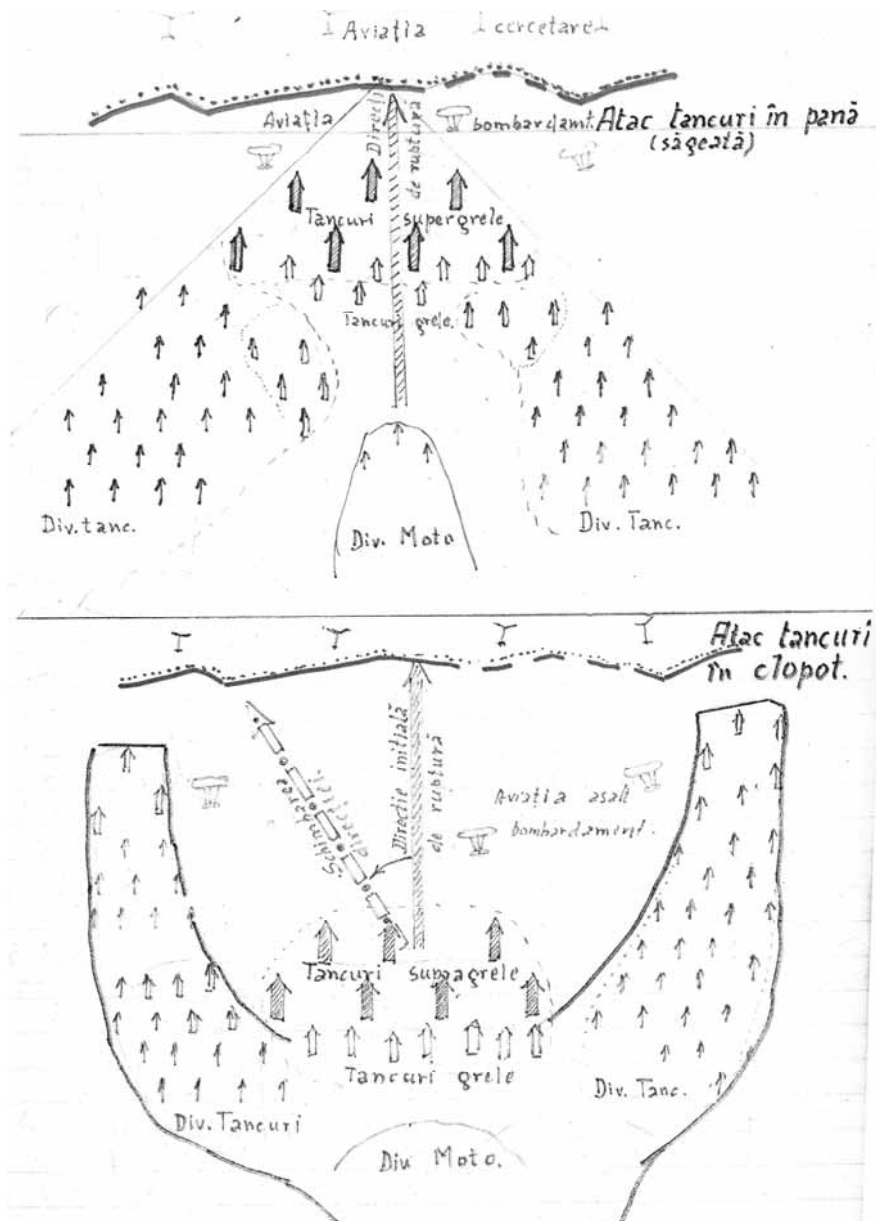
Tancurile cele mai grele erau puse pe direcția de ruptură și mai înapoi, flancate și spre înainte de formațiuni de tancuri mijlocii cu tancuri pionieri, iar înapoia supratancurilor erau tancurile ușoare ce interveneau prompt de îndată ce breșa era făcută și succesul trebuia exploatat; deasupra și înainte, aviația de recunoaștere cerceța și informa iar cea de luptă (bombardament și asalt) preceda ruptura și o completa. (fig. 4)

Formația de atac în clopot avea avantajul că (vezi schema):

- direcția de ruptură putea fi modificată din timp, dacă era nevoie, de tancurile supergrele din fundul clopotului (terenul, mine, artilerie antitanc);
- dispozitivul de apărare adversar se dezvăluia din timp, mai ales focul artileriei antitanc ce putea fi lovit din timp și neutralizat;
- tancurile grele atât de costisitoare și relativ puține, cu rol de ruptură, erau menajate pentru rolul și momentul decisiv al rupturii.

Asemenea formații erau cu puțință când disponibilitățile de tancuri erau destul de mari și variate cum este cazul la ofensivă; formațiunea putea fi compactă, dar era mai elastică și mai puțin vulnerabilă ca formația în pană. Atacul german pentru despresurare s-a dat de Armata 4 Tancuri în formația pană, cu cea mai tare divizie, a 6-a, în vârf.

Aceste învățăminte culese și văzute au fost raportate scris la Marele Stat Major, arătând că trupele noastre atât de slab dotate n-au fost folosite în aceste lupte de tancuri decât în faza începătoare pentru a acoperi concentrările sau flancurile cum s-a arătat mai înainte.



**Figura 4: Formația de atac în pană și formația de atac în clopot**

Am încheiat acest raport cu învățământul important pentru noi cu care închei acest paragraf și anume: cooperarea operativă a armatei române trebuia să se facă pe baza unui document scris în care trebuia stipulată: dotarea cu armament, întrebuințarea tactică pentru sarcini la înălțimea dotării și instrucției noastre, iar comandamentul unic trebuia admis la nivel suprem, și la Grupul de Armate german trebuia să se oprească la nivelul marilor unități române fără amestec german în cadrul acestora. Acest raport scris făcut la sfârșitul lui 1942 și repetat în iunie 1943, când mi-a încetat misiunea de legătură, a avut urmări pentru mine în sensul că am fost însărcinat cu misiunea de legătură pe lângă OKW și OKH în anul următor, când situația politică strategică a Germaniei era foarte rea. Cele raportate în cadrul „D.L.” pe frontul de est n-au

fost niciodată exagerate, prevederile ce-am făcut s-au adevărit în totul, iar atitudinea mea dărză față de germani a fost întemeiată.

### 13. Manevra de retragere din Caucaz – 1943

Situația politică și strategică în al patrulea an de război a luat o întorsătură nouă și s-a precizat defavorabilă pentru puterile Axei.

Marea coaliție a aliaților prin angajarea USA a hotărât efortul strategic în Europa și l-a materializat prin debarcarea în Africa (Maroc-Algeria), în timp ce Anglia, după ce a îndepărtat pericolul Axei în Egipt, înaintează în Libia.

Scopul general al acestui efort este acum vizibil: înfrângerea Axei și recucerirea Europei. În acest memorial am arătat că în 1940, la o conferință sub conducerea lui Hitler, s-a elaborat ideea că stăpânirea și hegemonia în Europa nu sunt posibile fără stăpânirea Mediteranei și din aceasta a izvorât și s-a întărit alianța cu Italia. Operațiunile anglo-americane în Africa pregătesc stăpânirea completă a acestei mări și punerea pericolului pe continent; este vădit prima fază pentru atingerea scopului general arătat: cucerirea continentului.

Când în retragerea Grupului de Armate „A” în Caucaz s-a mutat cartierul în Taman, comandantul m-a întrebat în prima jumătate a lui februarie – se consumase nenorocirea de la Stalingrad (2.II.1943) – cum văd situația nouă. El îmi vorbise de succesele germane la Rostov și pe Doneț în bătălia defensivă. I-am răspuns că peste grijile noastre din ultimele luni, strategia aliaților mi se pare cea mai periculoasă pentru că au pus efortul în Europa unde se pot combina și conjuga toate forțele contra Axei. Prin conferința și declarația de la Casablanca (24.I) este precizat scopul războiului scurt și clar: înfrângerea Axei și capitularea fără condiții. Până la acest scop final, am precizat că operațiunile din Africa și din Mediterana sunt acțiuni pregătitoare care să asigure Aliaților siguranța și libertatea de acțiune, și subliniez: buna strategie începe cu defensiva care pregătește acțiunea decisivă a ofensivei, așa a glăsuț și marele filozof german Clausewitz. Comandantul tace, mă privește și mă întreabă: dar „frontul de Est”? I-am răspuns, ca și altă dată, că el este uzura și sângerarea forțelor Axei; aceasta s-a văzut și s-a întâmplat chiar din campania de vară când conducerea germană a trebuit să recurgă la forțele partenerilor care au o pondere scăzută și care n-au dat rezultate, și campania din 1942 „s-a terminat cum știm cu toți, prin pierderi mari și fără niciun rezultat”.

Acest mare comandant ce a cunoscut mari succese ale armelor germane era conștient de întorsătura rea ce a luat războiul, dar dacă se ferea să-și spună o părere, trăsăturile încordate ale feței sale întunecate erau elocvente.

Când am enumerat hotărârile și acțiunile aliaților cu insuccesele Axei, am pronosticat comandantului nostru că forțele Axei din Africa vor fi în starea nenorocită de a lupta în inferioritate crescândă pe două fronturi, cu rezultate ușor de prevăzut. Acesta a pus capăt convorbirii. Dar de câte ori avea ocazia, o relua ca pentru a avea o continuare, pentru că negrele sale gânduri erau aceleași și în gândirea partenerului cât de mic ce eram. Această gândire ca și ceea ce comentam, nu am raportat-o în scris niciodată; dar verbal i-am comunicat fragmente ministrului general Pantazi și chiar mareșalului când au venit în iarna și în primăvara acestui an 1943.

După începerea retragerii și după reușita – trebuie recunoscut, strălucită – a sustragerii Armatei 1 Tancuri, evitându-se un al doilea dezastros Stalingrad, Grupul de Armate „A” se afla în acest an într-un uriaș cap de pod sprijinit pe Munții Caucaz și pe Marea de Azov. Sarcina lui operativă era mult ușurată în comparație cu misiunea și situația Grupul de Armate Sud (Manstein) la nord de Don din câmpia deschisă, unde loveau fără încetare și variind eforturile, tot mai marile mase de tancuri sovietice, cu o conducere tot mai bună și mai periculoasă. Această situație mai ameliorată a Grupului de Armate „A” îmi producea o ușurare în preocupările mele; totuși, Divizia 2 Vânători de Munte continua să fie mai expusă, în timp ce celelalte divizii aveau sectoare mai mult calme.

Acest Grup de Armate avea în ianuarie 1943: Armata 17 (cu nouă divizii) plus cele 6 divizii române (Divizia 2 și 3 Vânători de Munte, Divizia 19 și Corpul de Cavalerie cu 3 divizii), apoi grupul Mattenklott<sup>380</sup> (Corpul de Armate german, Corpul de Vânători de Munte român, toate forțele din Crimeea) și tot în acest grup de armate erau toate forțele navale ce păzeau coastele Caucazului și Crimeii. Unica linie de comunicații era peste strâmtoarea de la Kerchi și Crimeea și apoi prin istmul de la Perecop spre Nipru inferior; era o linie precară cu porțiuni periculoase. Limita despărțitoare de nord era pe litoralul de nord al Mării de Azov, apoi Melitopol – Kerson – Nikolaev, toate, inclusiv grosul Grupului de Armate, erau în Caucaz ca într-un sac ce se gătuia la Kerchi. Aparent, părea o situație foarte grea, dar acum „gura turbincii lui Ivan” se mutase la Kerchi. Comandanții noștri priveau cu îngrijorare această stare fiindcă cele petrecute la Stalingrad erau prea recente. (vezi harta 5).

Manevra în retragere s-a făcut însă de la început cu pricepere, terenul era favorabil prin compartimentarea ce o făceau numeroasele cursuri de ape ce veneau din munți, învâluirile largi sau acțiuni pe flanc nu erau posibile, și capul de pod, strângându-se în retragere, da puțința comandamentului să-și facă rezerve de Mari Unități și forțat sectoarele de apărare se reduceau.

Către sfârșitul lui ianuarie, după ce Armata 1 Tancuri se desprinsese de pe front și după ce retragerea ei la Bataisk – Rostov se terminase, Cartierul General s-a mutat cu trenul la Slavianskaia pe un ger siberian.

### 13.1. Evacuarea cailor Corpului de Cavalerie (30.I-6.II.1943) <sup>381</sup>

Abia sosiți și instalați la Slavianskaia, primesc ordinul de la Grupul de Armate de evacuare a cailor Corpului de Cavalerie (circa 10.000 cai) care se găseau la iernat într-o zonă largă la nord de Slavianskaia. Am alarmat Corpul de Cavalerie (cu Cartierul General la Varenikovskaia la vest de Slaviansk). În același timp, trimit ordinul de pregătire pe zona

<sup>380</sup> (S.M.) Franz Mattenklott (1884-1954) a fost un general german care a luptat în cele două războaie mondiale. A participat la campania din Franța (1940), Balcani (1941), Uniunea Sovietică (1941-1944) și la apărarea Germaniei (1944-1945). A condus Divizia 72 Infanterie (1939-1941), Corpul 42 Armată (1942), a fost comandant al Crimeii (1942-1943), a condus Detașamentul de Armată Mattenklott (1943) și Districtul Militar VI (1944-1945). A compărut în fața Tribunalului de la Nürnberg, dar a fost eliberat, *Trials of war criminals before the Nuerenberg military tribunals under Control Council Law no. 10, Nuerenberg, October 1946-Aprilie 1949*, vol. XI, United States Government Printing Office, 1950, p. 69-73.

<sup>381</sup> Vezi harta 6.

de hibernare, de adunare a cailor de pe litoral și din zonă în jurul localității Bruhovskaia pentru a fi trecuți la nord de Marea de Azov, marș circa 160 km. Ordinul prevedea încolonarea pe itinerar stabilit și trecerea peste puntea de gheață. Dar călăreții nu voiau să se despartă de caii lor, ceea ce demonstra sentimente frumoase în legătura lor de cai. Comandantul Grupului de Armate – mareșalul von Kleist –, care era și el călăreț, a înțeles, dar a repetat ordinul cu avertismentul că dacă Corpul de Cavalerie nu se grăbește, caii vor fi pierduți fiindcă frontul de la Bataisk nu va mai putea fi ținut mult. Trecerea mării se făcea în condiții grele de viscol, ger, vânt care impuneau pregătiri, disciplină, dar mai ales o severă și supravegheată mișcare la locul I de trecere. Aceasta se făcea în direcția inamicului care oricând putea să rupă apărarea germană la est de Bataisk și să se reverse în lungul litoralului cu tancurile, pentru a intercepta această ultimă și precară linie de retragere; mișcarea mai trebuia să țină seama de trecerea coloanelor germane pe această punte, cum și de faptul că o supraîncărcare din neglijențe posibile, o putea rupe.

Am anunțat telegrafic Armata a 3-a română pentru a pregăti serviciul veterinar ca să primească caii la vest de Taganrog, hrană și furaje pentru cai și oameni, cum și organizarea mișcării spre Mariopol, într-o nouă zonă de hibernare.

Am raportat același lucru la Marele Stat Major

Rezistența călăreților era însă dârză, și până când romantismul cavaleriei a putut fi convins, s-au pierdut câteva zile prețioase care au pus la îndoială marșul și trecerea peste marea putredă a Azovului. Mișcarea a început abia în primele zile ale lui februarie și a durat peste o săptămână, în care timp vegheam la situația frontului și la grăbirea marșului acestei coloane *sui generis* în toiul iernii.<sup>382</sup>

Am instalat un post de informare (auto) la Bataisk și un altul (auto) la capul punții de gheață; acestea mă țineau la curent cu situația operativă de la Bataisk cum și cu scurgerea grupurilor de cai pe punte. În plus, un serviciu aero al grupului de armate patrula pe itinerariul cailor, astfel că mișcarea a fost strict dirijată, ordonându-se etapa următoare spre punte când era toată siguranța la Bataisk. Au fost multe zile de tensiune și caii noștri au fost printre ultimele elemente evacuate din Caucaz. Vremea rea cu viscole și zăpadă a îngreunat pe bieții oameni. N-a rămas în Caucaz decât strictul necesar pentru artilerie și pentru coloanele de servicii aprovizionare.

În vremea rea și cu vizibilitate redusă, cum și din cauza nediscipliniei la unele grupuri, s-au produs nenorociri, fiindcă au ieșit din traseul solid al punții și caii „s-au dus pe copcă”. Din totalul de aproape 10.500 cai au fost recuperați la Taganrog 8500 cai; restul s-au pierdut în timpul marșului până la punte și mai ales pe punte, cum și pe timpul hibernării.

Comandantul Corpului de Cavalerie, general Cialâc, a fost de cel mai mare ajutor în această valoroasă recuperare, fiindcă a cântărit între pierderile posibile dacă vor fi evacuați peste mare și pierderea totală dacă ar fi rămas în Caucaz, de unde nu ar mai fi pu-

<sup>382</sup> Maiorul Huzuneanu era șeful Biroului 4 al Corpului de Cavalerie ce-mi fusese pe vremuri ofițer elev. Era destoinic, eficient și cu soluții originale. Când a auzit de evacuarea originală a cailor a rămas surprins și a exclamat: „Știam că nu este bine să dai boii pe gheață... dar caii?... să încercăm”, apoi, mult mai realist, acest Birou 4 s-a angajat sârguitor în această grea operație și maiorul Huzuneanu a reușit.

tut fi evacuați. El a pus capăt romantismului pomenit și astfel pe lista marilor pierderi de la Stalingrad (1942) și din Crimeea (1944) nu s-au mai adăugat și acești cai. În timpul delicatei operații am putut avea de mai multe ori convorbiri telefonice cu Serviciul Veterinar al Armatei a 3-a române de la Taganrog care era condus de colonel dr. veterinar Cliza și maiorul dr. veterinar Schobesch<sup>383</sup> al Diviziei a 4-a care a ajutat primirea cailor la Taganrog, furajarea și mișcarea lor, reducând suferințele acestei mase de oameni și animale până au intrat pe calea sigură de la vest de marele Nipru. Cu ultimele elemente evacuate, geniștii germani s-au retras după ce așezaseră încărcăturile ce-au explodat distrugând puntea de gheață.

Faptul unic în sine, evacuarea reușită, munca și străduințele anonime ale călăreților conducători, ale geniștilor germani și ale informatorilor, aviatorilor, merită un studiu mai amplu, trăgându-se învățămintele și relevându-se meritele celor ce-au promovat această reușită. Amintirile mele se opresc aici, ajutând cu puținul narat pe cei ce ar putea face acest studiu. Trebuie remarcat colonel veterinar Cliza care a organizat primirea și îngrijirea cailor la nord de Marea de Azov. El funcționa în cadrul Armatei a 3-a române. Despre evacuarea marelui depozit de intendență<sup>384</sup> s-a vorbit la pagina 158.

### **13.2. Vizita Ministrului general Pantazi: acuzații imaginare (februarie 1943)**

În prima decadă a lui februarie mi se anunță brusc vizita acestui ministru, tocmai când se terminase cu bine evacuarea cailor de cavalerie. El a venit cu avionul; aflase la București și i-am raportat detaliat pe hartă cum s-a pregătit și s-a desfășurat evacuarea. Era el însuși cavalerist și a apreciat această muncă pozitivă. Am văzut că venise pentru această evacuare care se terminase. Ascunzându-mi la început scopul vizitei, îmi spune că a venit să vadă marile unități ce-au mai rămas sănătoase și să viziteze pe comandantul grupului de armate. Curând mi-am dat seama că venise să facă o cercetare privind un pretins moral scăzut, a indisciplinei și chiar a descompunerii unităților române din cadrul Armatei 17 germane. El venise însoțit de ofițeri germani din Misiunea Militară Germană București și de maiorul Niculescu Maximilian. Am fost foarte surprins și am rămas perplex, fiindcă fusesem de mai multe ori și recent la trupele de cavalerie ca și la diviziile a 3-a Vânători (general Leonard Mociulschi, cu șef de Stat Major locotenent-colonel Ionescu-Țiganu) și a 19-a (general Schmidt Carol<sup>385</sup>, cu șef de Stat Major locotenent-colonel Hagiopol). Cunoșteam foarte bine pe acești comandanți cu ofițerii de stat major, cum și pe cei de cavalerie pe care nu pregetam să-i văd, să-i admir și să-i încura-

<sup>383</sup> (S.M.) Oscar Schobesch.

<sup>384</sup> (S.M.) Probabil. În text, „impedimență”.

<sup>385</sup> (S.M.) Carol Schmidt (1886-1962) a fost un ofițer al Armatei Române care a luptat în cele două războaie mondiale. A absolvit Școala militară de ofițeri de artilerie și geniu (1908-1910), Școala Superioară de Război (1921-1923). A parcurs gradele militare de la sublocotenent la general: sublocotenent (1910), locotenent (1913), căpitan (1916), maior (1917), locotenent-colonel (1927), colonel (1933), general de brigadă (1939), general de divizie (1942). A fost comandant al Diviziei 19 Infanterie (1941-1943), al Corpului 7 Teritorial (1943-1944), director al Direcției Superioare a Învățământului Militar (1944-1945), Alecsandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *op.cit.*, p. 362.



jez. Nu remarcasem la nici una din aceste mari unități nici cea mai mică defecțiune sau măcar vreo plângere.

Cu avioane Fiessler Storch de la grupul de armate am însoțit pe ministrul general Pantazi care cu tact și cu atenție a întreat, a vorbit cu comandantii, cu ofițerii și chiar cu soldații. A stat mai multe zile.

Pe de altă parte, ofițerii germani au întreat la statul major al grupului de armate ca și la Armata a 17-a germană pe comandantul cunoscut, general Ruoff și pe inimosul său șef de stat major, general Müller; nici ofițerul meu de legătură, ce detașasem la Armata 17, căpitanul Dorwagen Florian – cu care vorbeam de mai multe ori zilnic – nu mi-a semnalat pretinsele defecțiuni.

Am condus pe ministru la comandantul general von Kleist care împreună cu general von Greiffenberg au fost tot atât de surprinși și nu știau cum să explice aceste false zvonuri despre mari unități ce conduceau. Mai mult chiar, au avut cuvinte de laudă și au evidențiat puterea de rezistență a celor două divizii de vânători – a-2-a, a 3-a, cum și a Diviziei 9 Cavalerie

Ministrul era mulțumit și eu am opinat că aceste zvonuri false au fost vehiculate numai de organele de partid într-un exces de zel. Au mai fost cazuri, semnalate mie, chiar de comandant. L-am asigurat pe ministru că dacă ar fi fost ceva real eram primul ce aflam și raportam fără reticențe cum am făcut și în alte cazuri. Atunci el mi s-a dezvăluit că reproșurile și plângerea au venit chiar de la Hitler care i-a cerut marelui Antonescu ca să ia măsuri.

Ministrul era binedispus că nimic n-a fost și că aparatul de comandament ca și de legătură funcționase bine în Caucaz. Îndrăgise o frumoasă cățelușe-lup și când l-am rugat pe Max Niculescu să mi-o aducă la București, la copiii mei, ministrul era încântat că va avea un divertisment în timpul călătoriei. În ajunul plecării, am discutat cu ministrul situația generală politico-strategică a războiului, cum și comentariile cu comandantul Grupului de Armate von Kleist, relațiile mele cu statul major, invitațiile la masă, rarele partide de bridge, care dovedeau nu numai bune relații de serviciu, dar și considerație reciprocă cu toate greutățile frontului, înfrângerilor și pierderilor. El nu-și făcea iluzii asupra desfășurării războiului, dar totuși nu se putea pronunța critic pentru OKW, însă nu-și ascundea învinuirea pentru greșelile făcute. A doua zi a plecat asigurându-mă că va raporta totul marelui și mie mi-a cerut să fiu cu toată grija pentru diviziile ce avem în Caucaz și Crimeea, singurele valide pe front. Când mai târziu, ocazional, am întreat pe comandantul nostru von Kleist despre această anchetă, mi-a răspuns cu vorba lui Shakespeare: „Viel Lärmen um Nichts=Mult zgomot pentru nimic”, cu care a intitulat una din comediiile lui, tradusă în limba germană.

### 13.3. Retragera Diviziei 2 Vânători de Munte <sup>386</sup>

Retragera grupului de armate a avut la început un ritm mai viu și Armata 1 Tancuri a precedat mișcarea pentru rațiunile arătate. Retragera a fost mai adâncă în câmpia de nord, și dreapta a putut să zăbovească sprijinindu-se pe culmile Caucazului.

<sup>386</sup> Vezi harta 6.